

DUITSE SCHUILKELDER VERBORGEN

ONDER PARKEERTERREIN

WO II-erfgoed te Geraardsbergen?

Johan FRANÇOIS
Dirck SURDIACOURT

Naar aanleiding van 100 jaar Wereldoorlog I staat het wereldoorlogserfgoed in de belangstelling en worden er budgetten vrijgemaakt. Ook voor de bescherming van Duits oorlogserfgoed: "In het kader van de herdenking van de Eerste Wereldoorlog zijn al heel wat oorlogsrelicten beschermd," aldus minister Bourgeois. "100 jaar Grote Oorlog moet immers een bijzonder evenement worden dat Vlaanderen op de kaart zet als internationale topbestemming. Daarom is het nodig nu al te investeren in ons historisch oorlogserfgoed, in toeristische projecten en evenementiële initiatieven." Dat was in 2011.¹ Ondertussen komt ook Wereldoorlog II in de belangstelling en stelt zich de vraag: 'wat met het Duits oorlogserfgoed uit de Tweede Wereldoorlog in Geraardsbergen?'

Wat weinigen weten is dat in opdracht van de *Wehrmacht* een ondergrondse 'schuil- of verbindingsgang' werd gebouwd onder de bovenste gelegen personeelsparkeerplaats van 'den academie', tegenwoordig het BSGO centrum, een lagere school van het Gemeenschapsonderwijs.

Deze schuilgang bestaat nog steeds maar is niet toegankelijk en kan mogelijk in de zeer nabije toekomst moeten wijken voor de aanleg van een parkeerterrein. Geen probleem met een extra parking, maar de vraag stelt zich of het verborgen erfgoed niet kan worden gevalideerd? Trouwens, op een boogscheut daarvandaan, staat een ander militair bouwwerk: de Dierkost.

Wat maakt dat we het ene gebouw wel restaureren en willen behouden en het andere zouden afbreken? In zijn bijdrage *Het Heden van het Verleden*, stelt Rudi Laermans zich de vraag hoe we vanuit een politiek-cultureel standpunt moeten of kunnen omgaan met relicten uit de Tweede Wereldoorlog als ze verbonden zijn met een nadrukkelijk afgewezen Duitse oorlogsbezetting. Zijn zienswijze is eenvoudig. Voor hem zijn de tot erfgoed omgedoopte

Zicht op de bovenste gelegen personeelsparkeerplaats. Hieronder zit een Duitse schuilgang verborgen (Foto Johan François)

te artefacten, 'tekens van verledenheid' zoals hij ze noemt. En precies daarom, schrijft hij, zijn we ze zorgzaamheid verschuldigd.² Hier wrijft misschien de Duitse laars... De zogenoemde 'Duitse bunker' is voorlopig nog intact. In tegenstelling tot wat in de volksmond de ronde doet, gaat het hier niet over één of meer ondergrondse ruimten, zoals een bunker of schuilkelder doet vermoeden, maar over een ondergronds gangenstelsel dat

zigzaggend vier toegangen met elkaar verbindt. Voor zover vandaag bekend, spreken we beter over een schuil- of verbindingsgang. Alhoewel ook dat niet zeker is, daar de gangen zo goed als volgestort zijn met aarde, waardoor zij geen toegang verlenen tot mogelijke onbekende ruimten. Waarvoor dit ondergronds bouwwerk heeft gediend is ons nog altijd niet duidelijk. Hier volgt een voorlopige eerste verkenning.

1. <http://www.geertbourgeois.be/nieuws/persberichten/subsidies-voor-duits-oorlogserfgoed-vlaanderen>
2. R. LAERMANS, *Het Heden van het Verleden*, in *De Witte Raaf*, 178/ november-december 2015, p. 2.

Luchtopname van het parkeerterrein met de schets van de ondergrondse constructie in superpositie (Opname met drone, najaar 2016)

Zicht op de bovenste gelegen speelplaats die tegenwoordig dienst doet als parkeerterrein (Foto Johan François, 2016)

Zicht op toegang D met links de turnzaal en recht een zicht op de Sint-Bartholomeuskerk (Foto Dirck Surdiacourt, 2016)

Zicht op de achterwand van het weggebroken sanitair (Foto Dirck Surdiacourt, 2016)

De schuil- of verbindingsgang laat na een eerste onderzoek een ondergronds plan zien met vier toegangen. Twee buiten de schoolmuren langs de Pelgrimsweg die, wegens de natuurlijke helling, afdalen naar het ondergrondse bouwwerk.

De twee andere toegangen liggen langs de kant van de speelplaats, binnen de muren van de school. Na de oorlog worden de externe toegangen gedeeltelijk dichtgemetseld en zijn de gangen nog een tijdje toegankelijk via de speelplaats en worden als opslag-

plaats gebruikt. Bij de bouw van de nieuwe toiletten en urinoirs verdwijnen de twee toegangen achter een halfsteense bakstenen muur.

Dat er een toegang is vanuit de school tot dit ondergronds complex wordt ons door verschillende personen verteld. Maar de herinnering vervaagt, en hoewel sommige stadsgenoten weten te vertellen dat ze nog in deze ruimte zijn geweest, kan niemand aanwijzen waar de toegang zich situeerde. Uiteindelijk hebben we, na het van binnen uit verkennen van de

gangen, de bewuste toegangen kunnen lokaliseren.

Een eerste onderzoek

Voor onze ondergrondse expeditie zijn we vertrokken vanaf de zuidelijke toegang, buiten de omheiningmuur van de school. In de zomer is deze compleet overgroeid met bramen en netels. Wie het bestaan van de toegang niet kent of er niet attent voor is, loopt er gewoon voorbij.

De hoogste gelegen toegang is

Toegang A tijdens de lente
(Foto Dirck Surdiacourt, 2016)

Volledig overgroeide toegang A aan het zicht
ontrokken (Foto Dirck Surdiacourt, 2016)

Toegang A vrijgemaakt voor het effectieve on-
derzoek (Foto Dirck Surdiacourt, 2016)

nog prominent aanwezig maar riskeert te verdwijnen bij de aanleg van het nieuwe parkeerterrein. De zuidelijke toegang (aangeduid als A) toont ons een sterk dalende gang waarvan de ingang tot aan de aanzet van het gewelf is dichtgemetseld. De eerste meters zijn volgestort met aarde en zwerfvuil waarvan de houdbaarheidsdata op de verpakkingen verwijzen naar de jaren 1980.

(Foto Johan François, 2015)

Zonder de juiste uitrusting of meetapparatuur zijn we via deze ingang afgedaald in de hoop de constructie rechtstaand te kunnen onderzoeken. Helaas blijkt dit onmogelijk. Alle ruimten zijn tot bijna aan het plafond volgestort met aarde. Voor de onderzoeker blijft niets anders over dan liggend verder te kruipen het onbekende tegemoet.

De tocht naar het onbekende

Van buiten af, lijkt de dalende gang met een breedte van $\pm 1,70$ m,

waarvan de zijmuren zijn opgetrokken in baksteenmetselwerk, vlot toegankelijk te zijn. Acht meter verder komen we aan de eigenlijke schuilgang. Daar wacht ons een verrassing.

(Foto Johan François, 2015)

De gangen die we willen onderzoeken zijn een stuk smaller en met opvallend minder vrije ruimte. Zowel de muren als het gebogen gewelf bestaan uit gewapend beton. De onderzoeker kruipt moeizaam door een soort van deuropening. Hier zijn links en rechts in de opstaande wanden uitsparingen aanwezig wat er kan op wijzen dat hier vroeger een deur of hekwerk heeft gezeten. Dit vormt de eigenlijke toegang tot het schuilgangencomplex. De vrije doorgang bedraagt nog amper 50 cm tot aan het gewelf.

Na deze opening te zijn doorgekropen komt men in een kort gangsegment van ± 2 m lang. Dan keert de gang naar links, om $\pm 6,85$ m verder uit te monden in de

(Foto Johan François, 2015)

verbindingsgang.

Op deze splitsing kan men naar links richting de twee toegangen die uitgeven op de speelplaats, toegang B en C, of rechts richting toegang D welke tot op vandaag het meest zichtbare deel van de schuilgangen is, juist boven de personeelsparkeerplaats.

De expeditie wordt verdergezet aan de linkerkant wat ons in een gangdeel brengt met de grootste vrije ruimte van het gangenstelsel. De breedte bedraagt 1,53 m met een vrije hoogte van aarde tot plafond van 1,40 m. De rechterwand vertoont sporen van met krijt geschreven krabbels die moeilijk

(Foto Johan François, 2015)

(Foto Johan François, 2015)

of niet te ontcijferen zijn. Dit deel loopt lichtjes naar beneden. Na ongeveer 6,50 m knikt de gang naar rechts, is 10 m lang en heeft een vrije hoogte van 80 cm. De linkerkant geeft aansluiting met de twee benedeningen B en C. Toegang B op ongeveer 5,50 m en toegang C aan het einde van de 10 m lange gang. Op het gewelf zien we sporen van pluggen, vermoedelijk voor de elektrische leidingen van de verlichting. In de rest van het gangencomplex zijn nergens sporen van verlichting aangetroffen, enkel boorgaten op regelmatige afstand van elkaar. Op de muren en het gewelf zijn met zwarte verf aangebrachte opschriften te zien. Veelal schunnige woorden en primitieve schetsen van mannelijke vruchtbaarheidssymbolen zijn er te zien, te vergelijken met graffiti in

(Foto Johan François, 2015)

openbare toiletten.

Naarmate men in deze gang verder kruipt, wordt de vrije hoogte groter en aan het einde van de gang kan men rechtop zitten. Aan de linkerkant bevindt zich een korte gang die uitkomt op de kleine speelplaats van de school. Deze opening verdween bij het bouwen van de urinoirs achter een halfsteense bakstenen muur. Twee gaten in het voegwerk verraden de positie van een van de toegangen ten opzichte van de speelplaats.

(Foto Johan François, 2015)

Dit segment is korter dan het voorgaande en heeft een lengte van ongeveer 5 m. In dit deel zijn de enige sporen terug te vinden die verwijzen naar een Duitse aanwezigheid, zoals het in het beton gekraaste: "Meine Ehre heißt Treue". Deze Duitse wapenspreuk werd door Hitler, als dank voor hun trouw, aan de SS gegeven en betekent vrij vertaald "Mijn eer is trouw". Naast deze tekst staat ook de Sig-rune (de dubbele S) in het beton gekraast. Er worden nog enkele gekraaste letters waargenomen maar daar kunnen geen woorden uit opgemaakt worden. Op vele plaatsen lijkt naderhand een mortellaagje overheen het beton aangebracht te zijn, waar-

(Foto Johan François, 2015)

schijnlijk om de waterdichtheid te verbeteren. In het deel met het Duitse opschrift, werden in de cementlaag drie letters geschreven nog voor deze laag uitgehard was. De letters zijn P, D, V die misschien voor de naam van een persoon staan?

(Foto Johan François, 2015)

Op het einde van de gang volgt een hoek naar rechts. Dit deel is ± 5,50 m lang en wordt gevolgd door een hoek naar links. Net om deze hoek zijn er sporen te zien van een ventilatiekanaal in het plafond. Dit kanaal komt centraal uit op de huidige personeelsparkeerplaats en is in het verleden ingestort.

(Foto Johan François, 2015)

Ook dit segment is ± 5,50 m lang met aan het einde een knik naar rechts. Dit gedeelte van de gang staat gedeeltelijk onder water. Op het einde is een Y-splitsing.

(Foto Johan François, 2015)